

CU PRIVIRE LA UNELE RELAȚII DINTRE CONSTANTIN BRÎNCOVEANU ȘI DREGĂTORII OTOMANI DIN CETĂȚILE DE PE MALUL DREPT AL DUNĂRII

de VILICĂ MUNTEANU

Domnind în frământata vreme de la sfârșitul secolului alXVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, Constantin Brîncoveanu a trebuit și a știut să ducă, aproape fără greșală, o politică externă ce avea să servească țara cum nu se putea mai bine. A căutat să aibă bune relații cu imperialii și cu rușii în eventualitatea că aceștia vor obține o victorie definitivă asupra turcilor, însă a răspuns prompt tuturor cerințelor otomanilor atât din punct de vedere politic, cât mai ales, economic. Mai mult chiar, dispunând de o avere considerabilă, în mai multe cazuri, și uneori în momente destul de dificile pentru el, a mituit și corupt pe marii dregători otomani, reușind să se mențină, într-o perioadă tulbură, mai bine de un sfert de veac în scaunul domnesc al Țării Românești.

Studiul de față își propune să evidențieze unele aspecte ale raporturilor economice dintre Constantin Brîncoveanu și turcii din cetățile sud dunărene, mai ales prin prisma datelor oferite de „Condica de venituri și cheltuieli de la leatul 7202-7212 (1694-1704)”¹

Un loc însemnat în cadrul legăturilor lui Brîncoveanu cu Imperiul otoman îl au cele cu dregătorii turci din cetățile de pe dreapta Dunării, cărora Poarta le acorda o mare atenție datorită poziției lor strategice, albia fluviului constituind o fortificație naturală deosebit de bună. Tocmai din această cauză otomanii declanșează o adevărată ofensivă spre sfârșitul secolului al XVII-lea la Dunăre reușind, între 1689 și 1691, să cucerească sau să recucerească o serie de cetăți cu poziții strategice favorabile. Este vorba despre cetățile Cladova, sau Feth-ül-Islam cum îi spuneau turcii, Belgrad, insula Adakal (Sans-Adasi) și Vidin². Pentru acestea precum și celelalte de pe malurile Dunării, fiind în imediata vecinătate a Țării Românești, domnitorul avea obligații deosebite în sensul de a asigura dregătorilor de aici toate cele necesare. Pe de altă parte, domnul muntean căuta să întrețină legături de prietenie cu demnitarii turci din

1 „Condica de venituri și cheltuieli de la leatul 7202—7212 (1694—1704)”, a lui Constantin Brîncoveanu, publicată de C. D. Aricescu în „Revista istorică a arhivelor României”, București, 1873. Originalul se află la Arhivele Statului București, Colecția Manuscrise, nr. 126.

2 „Cronici turcești privind țările române”, vol. II, întocmit de M. Guboglu, Ed. Academiei R. S. R., București, 1974, p. 381-383.

cetățile respective, unii din ei avînd o autoritate deosebită în imperiu. Acest fapt se realiza prin sporirea eforturilor materiale ale țării. Condica visteriei, Anatefterul³, cronicile care prezintă domnia lui Constantin Brîncoveanu, precum și alte documente atestă multitudinea obligațiilor pe care le avea față de aceste cetăți.

Dările în bani impuse de Poartă Țării Românești pentru cetățile turcești sud-dunărene erau aduse la cunoștința domnului prin firmanuri semnate de însuși sultanul. De obicei prin ele se cerea o anumită sumă de bani, pe care domnul să o achite dregătorilor turci în vederea unor lucrări, construcții etc., pe care urmau să le execute.

Sultanul se adresa domnului român în termeni deosebiți, printr-o formă diplomatică folosită mai ales pentru supușii fideli „Pildă printre emirii neamului Mesiei, onorat printre mării celor de credința lui Ișus, voievodul Țării Românești... sfișitul să-ți fie cu noroc“⁴. În continuarea documentului i se punea în vedere să aducă neabătut la îndeplinire porunca primită „Astfel cînd va sosi firmanul meu ilustru, îți poruncesc ca tu, care ești voievodul mai sus arătat să faci potrivit poruncii mele emise în această privință“.

Obligațiile în bani față de cetățile dunărene nu erau regulate și nici fixe, ci se stabileau în special de către „defterdarul“ (visterul, contabilul șef) Porții în funcție de necesități, pentru care se emiteau ordine scrise numite „sebepi-tahrir“. Banii ceruți erau plătiți, fie toți odată, fie eşalonat. Cea mai mare parte a cheltuielilor făcute în urma acestor tahriruri în perioada 1694-1704 sînt menționate în Condica visteriei. Sumele erau date de obicei dregătorilor turci cu funcțiile cele mai importante în cetăți. Dintre aceștia se remarcă în mod deosebit Yusuf-pașa, seraschierul (conducătorul militar) de la Babadag și Ali-pașa, capudanul Dunării, către care se îndreaptă multe sume de bani, precum și daruri venite din partea domniei.

Uneori, dat fiind faptul că haraciul datorat turcilor nu satisfăcea trebuințele și cerințele tuturor dregătorilor, se ordona domnitorului prin tahriruri plata unor sume suplimentare, cum a fost cazul în iunie 1698, cînd i-au fost dați capudanului Dunării încă 450 de taleri, „neajungîndu-se din banii haraciului“⁵. În decembrie 1696, printr-un sebepi-tahrir, se cerea o anumită sumă de bani pentru capudanul Dunării, din care s-au dat 2.000 de taleri din „dajdea mîrii“, restul de 433 taleri completîndu-se de visterie⁶. Tot în urma unui asemenea ordin s-au dat lui Yusuf-pașa, seraschierul de la Baba, 10.150 de taleri pentru cheltuielile sale.

Un însemnat număr de obligații aveau domnitorii față de mubaegii (mumbaegii), (comisari ai Porții sau ai unor cetăți turcești ce se ocupau

³ Dinu C. Giurescu, „Anatefterul. Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brîncoveanu“, în S.M.I.M., vol. I, Ed. Academiei R.P.R., București 1962, p. 353-490.

⁴ Mustafa A. Mehmed, „Documente turcești privind istoria României“ București, 1976, vol. I, p. 190.

⁵ „Condica de venituri și cheltuieli...“ p. 412.

⁶ *Ibidem*, p. 266.

cu aprovizionarea cu grîne, vite și alte produse). După cum consemnează condica visteriei, mubaegiilor li s-a dădeau atît produse, cît și bani. În aprilie 1696 s-a trimis mubaegiilor de la Dirstor, Rusciuc și Nicopole pînă de saci în valoare de 4.000 taleri, pentru care se dăduse firman împărătesc⁸. Cele mai multe referiri din Condica visteriei la mubaegii, menționează trimiterea către aceștia a unor importante sume de bani. Sînt consemnate astfel sumele date în mai 1697 din visteria Țării Românești lui Suleiman-Aga de la Nicopole (2.500 de taleri dintr-un sebeci tahrir de 10.000 de taleri) și lui Gavanoz Mehmet-Aga de la Rusciuc (4.500 de taleri dintr-un sebeci tahrir de 21.000 de taleri)⁹, după ce, cu o lună mai înainte i se dăduse mubaegiului de la Nicopole suma de 5.000 taleri¹⁰.

Se menționează, de asemenea, că domnul muntean avea de plătit, în urma unor porunci, anumite obligații gebegiilor (armurieri) din cetățile dunărene: celor de la Babadag li s-au dat în două rinduri cîte 1368 1/2 taleri în octombrie 1694¹¹ și în aprilie 1697¹², iar celor de la Diiu, 850 1/2 taleri în ianuarie 1695¹³. Pe lîngă faptul că Brîncoveanu trebuia să contribuie cu bani la făurirea armelor pentru cetățile dunărene, el plătea și o parte din materialele necesare gebegiilor, materiale care erau aduse din alte părți. Pentru chiria muimaturilor (muniții de război) ce s-au adus de la Varna la Rusciuc, s-au dat din visteria Țării Românești, în ianuarie 1697, 900 de taleri capudanului Dunării cu sebeci-tahrir¹⁴.

În perioada la care ne referim, în Transilvania, aflată practic sub dominația Imperiului habzbuergic, otomanii, nevrînd să piardă această deosebit de bogată provincie, avea strînse legături cu curuții, alături de care au luptat împotriva imperialilor, susținîndu-l pe Emerich Tököly. De aceea, atunci cînd curuții, din cauza imperialilor, treceau pentru a se adăposti în Imperiul otoman, țările române erau obligate să contribuie la întreținerea acestora. Astfel, în octombrie 1697, se dă un firman împărătesc pentru plata sumei de 729 taleri, necesară pentru „merticele cruților (curuților) care au trecut de s-au dus la Belgrad“, bani pentru care, „să ni se ție în seamă la haraci“¹⁵.

Cu prilejul bairamului, a alegerii unui nou sultan, ori cu alte asemenea ocazii, în întreg imperiul otoman aveau loc un lung șir de serbări. La acestea, mai ales noaptea, trebuia să ardă torțe, să se facă iluminatii cu ajutorul unor vase cu păcură etc. Toate pregătirile pentru iluminatii costau de obicei sume deosebit de mari. Pentru pregătirile din cetățile turcești sud dunărene, era însărcinat capudanul Dunării, căruia i se dădeau banii cu „sebeci-tahir pentru gătirea dunalmalei“.¹⁶

7 *Ibidem*, p. 386.

8 *Ibidem*, p. 199.

9 *Ibidem*, p. 311.

10 *Ibidem*, p. 286.

11 *Ibidem*, p. 73.

13 *Ibidem*, p. 83.

14 *Ibidem*, p. 275.

15 *Ibidem*, p. 351.

16 *Ibidem*, p. 386.

Condica visteriei specifică faptul că pentru „muiumaturile dunalmele” (preparative pentru iluminării) s-a dat capudanului Dunării, în luna aprilie 1696 suma de 27.590 taleri,¹⁷ iar în luna martie 1698, suma de 28.541 taleri¹⁸, în urma unor porunci scrise, primite de la Poartă.

De multe ori, domnul țării primea porunci să dea anumite sume de bani unor dregători turci fără a se specifica motivul pentru care erau necesare. În condica visteriei se specifică faptul că în luna aprilie 1700 s-au trimis căpitanilor de la Diu și Belgrad 567, respectiv 673 de taleri¹⁹, iar în luna mai a aceluiași an „s-au trimis la Iericuli de la Belgrad cu sebepi-tahrir” 450 1/2 taleri.

Obligațiile în bani pe care le avea de plătit Țara Românească turcilor, atât celor de la Dunăre, cât și celor de la Poartă, constituiau o povară destul de apăsătoare, în primul rând pentru masele populare, care trebuiau să suporte stringerea respectivelor sume de bani. Acestea erau cu atât mai grele cu cât ele trebuiau luate de mai multe ori în afara banilor haraciului, fără ca să se țină cont și să se scadă întotdeauna din acesta, iar achitarea lor trebuia să se facă cât mai repede posibil.

Printre multiplele obligații pe care le avea domnul Țării Românești față de dregătorii sud-dunăreni se numără și acelea de a se asigura materialele de construcții, care erau de două feluri în primul rând obligația de a trimite materiale necesare pentru reconstrucția sau repararea cetăților turcești, procurând cele necesare, iar în al doilea rând de a construi vase de diverse tipuri și întrebuintări, dându-se turcilor pentru aceasta în special cherestea, care se găsea din abundență în Țara Românească, sfoară confecționată în București, sau cumpărată de la Brașov, precum și alte materiale.

O altă obligație din aceeași categorie era de a construi poduri peste Dunăre la porunca sultanului, de obicei în scopuri militare. După cucerirea sau recucerirea unor cetăți de la Dunăre de către turci, acestea, datorită fie asediului, fie vechimii, suferiseră deteriorări, iar pentru buna lor apărare și funcționalitate trebuiau să fie reparate. Fiind în imediata vecinătate, Țara Românească avea obligația să contribuie în mod substanțial la lucrările pentru refacerea și consolidarea respectivelor cetăți.

Dintre cetățile sud-dunărene, se pare că cele mai multe reparații le-a necesitat Cladova, cucerită de turci în 1689. Cronicarul Radu Greceanu menționează că „în anul de întâi al domniei lui Constantin Vodă, venit-au poruncă domnului de la Împărăția Turcului.. de au dres cetatea Cladovei și a Rușavei (Orșova)”²⁰ Aceeași informație o găsim și în Condica visteriei care specifică faptul că s-au dat materiale pentru repararea cetății, iar în numeroase rânduri s-au trimis salahori. Pentru

¹⁷ *Ibidem*, p. 199.

¹⁸ *Ibidem*, p. 386.

¹⁹ *Ibidem*, p. 549.

²⁰ Radu Greceanu, „Istoria domniei lui Constantin Basarab Brincoveanu (1600—1714)”, ediție critică de Aurora Ilieș, Ed. Academiei R.S.R., București, 1970, p. 59-60.

cheltuielile de la Cladova s-au făcut „chieșfu“ (cont) „pentru lucrul ce au lucrat țara acolo“²¹.

De asemenea, Conдика visteriei menționează și cheltuielile pe care le-a făcut Brîncoveanu pentru repararea cetății de pe insula Ada Kalé (Sans-Adasi), și anume faptul că în luna ianuarie 1695 s-au dat 3031 de taleri și 33 de bani la Ostrovul Rusavei, „din rînduiala ce au avut a lua sebeci-tahrir“²².

O altă participare a Țării Românești la lucrări de construcție a fost la Vidin la începutul anului 1689, cînd s-a făcut un pod pentru trecerea oștilor turcești peste Dunăre, în drumul lor spre Transilvania²³.

Tot peste Dunăre turcii au construit un pod cu un foarte substanțial ajutor din partea Țării Românești, la Isaccea, pentru a trece oștile turcești în timpul războiului ruso-turc din 1711. Pentru aceasta a venit un matarașiu cu firman“ ca să taie 24.000 lemne, scînduri, grinzi, lăți și altele“²⁴. Printr-un alt firman, din 12 ianuarie 1711, i se poruncește domnului să mai „gătească cîtăva sumă de chereștea pentru treaba podului de la Sacci“²⁵.

Pentru prevenirea efectelor negative în cazul în care apele Dunării ar fi venit prea mari, turcii construiau în locurile periclitate diguri, care să înlătore furia apelor. Acest fapt reiese din firmanul sultanului Ahmed al II-lea din iunie 1692, prin care-i poruncește lui Constantin Brîncoveanu să expedieze lemne de construcție și alte materiale, în mare grabă, pentru repararea unui dig la insula Ada-Kalé.²⁶

Duhnărea fiind un fluviu cu foarte bune condiții pentru navigație Țara Românească avea obligația, destul de costisitoare, de a construi vase, ori de a pune la dispoziția turcilor bani, materiale și oameni pentru aceasta. Cele mai multe porunci împărătești îi cer lui Brîncoveanu plata unor mari sume de bani, sau furnizarea de materiale, în special lui Ali pașa, capudanul Dunării. El nu era însă singurul către care se îndreptau asemenea obligații, ci mai erau și alți dregători, dar de mai mică importanță. Pentru îndeplinirea obligațiilor de mai sus, era o dare obișnuită cunoscută sub numele de „birul șecilor“. Tot pentru aceleași necesități, cît și pentru reparații de cetăți și poduri mai exista „birul cherestelii“ sau „birul lemnelor“.

Poruncile pentru construcțiile navale sînt foarte multe, datorită multiplexelor întrebunțări ale vaselor transport, asigurarea pazei, becuri pentru traversarea Dunării etc. Sumele destinate acestui scop erau destul de importante. Astfel, numai în luna aprilie a anului 1694 se dau două sebeci-tehriruri, unul pentru 22.304 de taleri și unul pentru 9.000 de taleri destinați capudanului Dunării, Ali pașa, pentru „lucrul ustaua-

21 „Conдика de venituri și cheltuieli...“ p. 164.

22 *Ibidem*, p. 83.

23 *Cronici turcești... II*, p. 379.

24 Radu Greceanu, *op. cit.*, p. 178.

25 *Ibidem*, p. 201.

26 M. Guboglu, „Catalogul documentelor turcești“, vol. I, București, 1965, p. 46.

cicurilor²⁷ (ustu-acic = bac), iar în luna mai a aceluiași an se mai dă un tahrir pentru plata a 1250 de taleri „pentru dresul a 5 șeici de la Cladova și de la Diu și de la Necopoaia și de la Rusciuc și de la Tulcea”.²⁸

În „Anatefter” se menționează că birul cherestelei, pentru care a venit poruncă împărătească, a fost strins din întreaga țară și s-a dat la 1 ianuarie 1697, capudanului Dunării pentru ca să facă 30 de caice.²⁹ Din aceeași sursă rezultă că și birul șeicilor era pus pe toate județele țării³⁰, iar catargele, care s-au dat la 22 februarie 1677 au fost de la „Dragoslavele — 15 catarge, Rucărul — 15 catarge, Cimpulungul și Mă-tăul — 45 catarge”.³¹

Se putea întâmpla uneori ca banii birului șeicilor, ori ai birului lemnelor să nu fie folosiți strict pentru scopul destinat inițial, ci se îndeplineau și alte porunci, iar uneori se mai făceau și daruri din ei. Spre exemplu în ianuarie 1698 s-au dat 2500 de taleri din birul șeicilor mumbaegiului de la Ruscuc în banii ce are să ia cu sebeci tahrir)³², iar capudanului Dunării, 5000 de taleri³³ tot în urma unui tahrir.

Faptul că Țara Românească trebuia să dea turcilor mari cantități de materiale de construcții, atât pentru cetăți, cât și pentru construcții navale, se explică prin aceea că în țară se aflau imense surse de asemenea materiale, datorate întinselor păduri ce acopereau o mare parte a suprafeței țării; drept urmare „birul cherestelei” sau „birul lemnelor” devine una din obligațiile importante ale țării față de turci, nevoia lor de lemn fiind în continuă creștere.

Obligațiile în forță de muncă constituiau un alt mod de manifestare a suveranității turcești asupra țărilor române. În cadrul acestora un loc important îl ocupa furnizarea brațelor de muncă pentru îndeplinirea diferitelor trebuințe ale imperiului. Anual mii de locuitori ai Țării Românești erau obligați să muncească pentru turci luni în șir, în special la repararea unor cetăți. Cei mai mulți erau muncitori necalificați, așa numiții salahori (cerahor); plecau însă și meșteri de felurite specialități³⁴. Aceștia erau plătiți din visteria țării. În ianuarie 1694 au fost trimiși la Rusciuc 513 taleri „pentru lefile slujitorilor de acolo”,³⁵ care lucrau la fortificarea cetății, iar în aprilie același an s-au mai dat 600 de taleri capudanului Dunării, Ali pașa, „pentru simbria la 20 de meșteri”.³⁶

27 „Condica de venituri și cheltuieli...”, p. 74.

28 *Ibidem*, p. 79.

29 Dinu C. Giurescu „Anatefterul”, p. 74.

30 *Ibidem*, p. 76.

31 *Ibidem*, p. 293.

32 „Condica de venituri și cheltuieli...”, p. 370.

33 *Ibidem*.

34 T. Mateescu „Țăranii din Moldova și Țara Românească la munci agricole în Dobrogea”, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol” Iași, IX, 1972, p. 237.

35 „Condica de venituri și cheltuieli...”, p. 2.

36 *Ibidem*, p. 29.

În timpul lucrărilor de reparație a cetății Cladova în noiembrie 1695 s-au trimis 1050 de taleri pentru „100 de salahori ce au lucrat la cetatea Cladovei trei luni, pe lună de om po taleri 3 1/2”.³⁷ Pe lângă salahori mai lucrau pentru turci și oameni cu atelaje, mai ales căruțași. Aceștia erau plătiți mai mult decât salahorii, 100 din ei primind pentru o lună 400 de taleri,³⁸ deci 4 taleri de om. Cam la fel erau plătiți și chirigi la 99 de chirigii li se plătesc în noiembrie 1696, pentru două luni 719 taleri din visterie, plus încă 66 de taleri la Belgrad.³⁹ Simbria meșterilor era mai mare decât a celorlalți oameni care erau obligați să muncească pentru turci, datorită faptului că ei prestau o muncă specializată, calificată. În luna aprilie 1700 s-au trimis 1.000 de taleri „la pașacu de la Belgrad cu sebepi tahrir pentru lefile meșterilor cetății”.⁴⁰

Se poate spune, așadar, că forța de muncă din Țara Românească și Muntenia era mult folosită în Imperiul otoman, respectiv și în cetățile de pe dreapta Dunării. Datorită obligației de a asigura forța de muncă necesară turcilor în diverse scopuri, țăranii munteni erau siliți să-și părăsească satele, familiile și casele, pentru a merge în imperiu, unde executau muncile cele mai grele — ne referim la mîna de lucru necalificată.

Supușilor de peste Dunăre Imperiul otoman le impunea și obligații în transporturi, Constantin Brîncoveanu trebuia să asigure transportul spre turci din țară a diverselor produse, respectiv alimente, cereale, materiale de construcții etc. Acestea erau de două feluri: transporturi pe uscat, efectuate cu căruțele și transporturi pe Dunăre, cu vasele. Mijloacele de transport erau fie românești, fie turcești. În cazul în care se transportau mărfurile cu mijloace de transport turcești, domnul muntean avea obligația de-a plăti contravaloarea transportului. Așa de exemplu, pentru transportul pe Dunăre al zaherelii, ori a altor dări, trebuia să se plătească turcilor ce efectuau transportul respective „navlonul”, adică adică taxa de transport pe Dunăre. Este cazul celor 1.146 de taleri dați din visterie, care au constituit „navalonul burazanilor ce au adus poșmagii la Belgrad „în mai 1695”⁴¹ ori a celor 139 1/2 taleri, „navlonul grîului domnesc ce au venit pe Dunăre” în decembrie 1699.⁴²

Banii destinați transportării zaherelii către cetățile turcești de la Dunăre, ca și în întregul Imperiu otoman, erau dați mumbaegiului (însărcinatului cu stringerea zaherelii) în urma poruncii venite de la împărăție. Sumele de bani pentru asigurarea transportului erau destul de mari, fapt ce dovedește marea cantitate de produse ce se trimiteau în Imperiul otoman. Astfel, numai în lunile iunie, septembrie și noiembrie ale anului 1795 s-au dat pentru „chiria șeicilor de zaherea împărătească ce s-a dus la Belgrad” suma totală de 30.000 de taleri; plătiți în trei

37 *Ibidem*, p. 167.

38 *Ibidem*, p. 209.

39 *Ibidem*, p. 253.

40 *Ibidem*, p. 549.

41 *Ibidem*, p. 225.

42 *Ibidem*, p. 526.

rînduri astfel în luna iunie 15.000 de taleri⁴³ în luna septembrie, 7500 de taleri⁴⁴ iar în luna noiembrie, tot 7500 de taleri.⁴⁵

În aceeași categorie de obligații intra și aceea de a furniza Imperiului otoman, respectiv cetăților turcești dunărene, care trase de boi. Un firman împărătesc din iulie 1695 conține porunca adresată lui Brîncoveanu de a trimite „carele care s-au rinduit să meargă la Belgrad”.⁴⁶ În urma unui alt firman împărătesc a trebuit să facă pentru Yusuf pașa, plătit o dată 930 de taberi⁴⁷, iar a doua oară 2500 de taleri.⁴⁸

Cele mai multe care confecționate în Țara Românească erau destinate cetății Belgrad. În februarie 1698 s-au plătit 12.500 de taleri pentru construcția a 250 de care.⁴⁹ Informații în legătură cu trimiterea acestora la Belgrad, precum și a altora, în februarie 1696 și în martie 1697, ne sînt furnizate și de Anatefter.⁵⁰

De cele mai multe ori, cînd era vorba de transportul pe uscat, mărfurile se trimiteau cu căruțele țării adunate din toate județele, fiind conduse de țărani care primeau simbrie pentru aceasta.

Obligația țării de a efectua în folosul turcilor diverse transporturi era destul de frecventă datorită faptului că pentru majoritatea produselor care trebuiau trimise acestora, transportul era asigurat de români. Comparativ cu obligațiile de transport în restul Imperiului, sarcina aceasta era mai ușor de îndeplinit atunci cînd era vorba de cetățile sud dunărene, de pe o parte datorită distanței scurte dintre ele, iar pe de altă parte, datorită existenței Dunării, fluviu navigabil, pe care transportul era mai ieftin.

Una din cele mai importante datorii ale țărilor române era aceea de a procura turcilor zaherele, respectiv produse alimentare. Încă de la supunerea lor de către turci acestea erau considerate „chelerul Porții”, dar nu numai al ei, ci al altor cetăți, dintre care fac parte și cele sud dunărene. Obligația respectivă era una din cele mai dificile datorită faptului că era deosebit de consistentă, era neregulată — se dădea de obicei în urma unor firmanuri ori altor porunci împărătești — și, cu toate că uneori se scădea contravaloarea ei din haraci (aceasta se întîmpla totuși destul de rar), era în general gratuită.⁵¹

Faptul că obligația aceasta era destul de substanțială chiar și pentru cetățile sud dunărene, reiese din aceea că numai slujitorilor care au dus zahereaua la Belgrad în 1694, în număr de 255, visteria le-a plătit 239z de taleri.² În luna noiembrie 1696 s-a primit firman pentru za-

43 *Ibidem*, p. 132.

44 *Ibidem*, p. 151.

45 *Ibidem*, p. 151.

46 *Ibidem*, p. 139.

47 *Ibidem*, p. 307.

48 *Ibidem*, p. 377.

49 *Ibidem*.

50 Dinu C. Giurescu, „Anatefterul”, p. 102, 277 și 87.

51 *Istoria României*, Ed. Academiei R.P.R., București, 1964, vol. III, p. 21.

52 „*Condica de venituri și cheltuieli...*” p. 21.

hereaua Rusclucului și s-a dat lui Gavanoz Mehmet suma de 10.000 taleri⁵³ firmanul achitându-se în întregime în aprilie anul următor, când i s-au mai trimis încă 4.000 de taleri⁵⁴, iar lui „Vasile căpitanul ot Cerneti“ i-a fost dată în iulie 1697 suma de 77 de taleri ca să cumpere „niște zaherele“ pentru dezdariul de la Cladova.⁵⁵

De bunul mers al strîngerii zaherele se interesa însuși sultanul, care trimitea oamenii săi să supravegheze și să verifice aceasta. Astfel, sultanul Mustafa al II-lea a dat un firman în 6 aprilie 1698 prin care porunca lui capugibași Yusuf să cerceteze și să raporteze la Poartă dacă mubașirii desemnați cu procurarea de zaherele la schelele Silistra, Rusciuc și Nicopol și-au îndeplinit misiunea lor și ce cantități au strîns.⁵⁶ Un alt firman, din 10 iunie 1709, al sultanului Ahmed al III-lea poruncește cadiilor din sangeacurile Rusciuc și Giurgiu să înlesnească strîngerea capitației și zaherelii de la țiganii tributari din acele sangeacuri.⁵⁷

De cele mai multe ori produsele ce constituiau zaherele erau strînse separat, respectiv pesmeți, miere, unt, cereale, animale pentru carne etc. Condica visteriei consemnează faptul că destul de des erau trimiși „posmaği împărătești“ în Imperiul otoman, atît la Poartă, cît și în alte cetăți. Aceștia erau transportați în saci făcuți din „zeblău gros“, după cum reiese din condica atunci cînd în mai 1695 au fost duși „posmağii împărătești la Belgrad“.⁵⁸ Pesmeții care se trimiteau turcilor se făceau atît în țară, cît și în unele dintre cetățile turcești. Dacă nu se făceau în țară se plătea turcilor „banii pesmedului“, precum în aprilie 1700, cînd s-au trimis la Dîrstor 6500 de taleri în urma unui sebeci-tahrir.⁵⁹ În mai 1695 s-au făcut, din contribuția satelor de birnici, 5.000 de cîntare (un cîntar = 44 oca) de pesmeți care s-au trimis la Belgrad.⁶⁰ Tot atunci s-au dat 2.315 taleri, „pre 8.813 oboroace de grîu ce s-au cumpărat... de s-au făcut pesmedu“ 500 de taleri brutarilor care i-au făcut, iar 1.146 de taleri, pentru transportul acestor pesmeți pe Dunăre la Belgrad.⁶¹

Turcilor li se trimiteau cereale — grîu sau seară — și neprelucrate. Astfel, printr-un firman al sultanului Ahmed al III-lea din februarie 1693 se poruncește lui Brîncoveanu să strîngă și să expedieze prin Timișoara cereale la cetățile Salova și Belgrad, care sufereau din lipsă de provizii.⁶² Tot la Belgrad au mai fost trimise 500 de oboroace cu seară în valoare de 200 taleri în aprilie anul următor.⁶³

53 *Ibidem*, p. 262.

54 *Ibidem*, p. 282.

55 *Ibidem*, p. 327.

56 Mustafa A. Mehmed, „Documente turcești...“, p. 200.

57 *Ibidem*, p. 203-204.

58 „Condica de-venituri și cheltuieli“, p. 122.

59 *Ibidem*, p. 549.

60 *Ibidem*, p. 124.

61 *Ibidem*, p. 125.

62 M. Guboglu, „Catalogul documentelor turcești“, I, p. 47.

63 „Condica de venituri și cheltuieli...“, p. 30.

Țara Românească era obligată să mai trimită în Imperiul otoman miere și ceară, produse care se găseau aici în cantități mari. În 1694 s-a trimis la Belgrad miere și ceară în valoare de 202, respectiv 250 de taleri⁶⁴, iar în iunie anul următor s-au trimis 500 de oca de ceară și 70 de cîntare de miere.⁶⁵ În aceeași cetate au fost duse, cumpărate de la Ivan Zaraful din Craiova, în martie 1697, 60 de cîntare de miere și 300 de oca de ceară, plus încă 300 de oca de ceară în iulie același an.⁶⁶ Seraschierului de la Babadag, Yusuf pașa, i s-au trimis în octombrie 1697, 5 oca de miere, în luna martie 1703, 21 de cîntare de miere, iar în decembrie același an 1100 de oca de miere⁶⁷. În luna iulie 1697 s-au mai trimis la Belgrad, vizirului, încă 60 de cîntare de miere și 800 de oca de ceară.⁶⁸

De asemenea, din Țara Românească s-au scurs spre Imperiul otoman mari cantități de unt, care mergeau în întreaga parte europeană a acestuia. În iulie 1694 s-au trimis 23 de cîntare, iar un an mai târziu încă 3000 de oca, cu care „s-au plinit 13.000 oca de unt ce s-au trimis vizirului de la Belgrad”⁶⁹, 708 de oca de unt s-au dat în decembrie 1695 la capichehaiaua de la Dîrstor⁷⁰ iar în același timp s-au dus încă 1900 de oca la Belgrad și 1000 de oca seraschierului de la Baba.⁷¹ Conдика visteriei menționînd încă multe alte asemenea trimiteri.

Pe lângă produsele de mai sus Țara Românească trebuia să asigure turcilor și însemnate cantități de carne. Astfel, plecau spre ei destul de des cirezi numeroase de vaci și boi ori turme de oi, carnea de vită și în special cea de oaie, fiind căutată în mod deosebit în imperiu.

Pașei de la Diiu i s-au dat în ianuarie 1795, 200 de oi cu miei, pe care le-a luat „Leunartu căpitanul de la Comoșteni și din alte sate”.⁷² Pentru ducerea la Belgrad, în iunie 1695, s-au cumpărat cu 2.084 de taleri, 300 de boi și vaci, iar 4500 de taleri „s-au dat la vel banu de au plătit 4500 de oi care s-au luat de la județele de peste Olt, de oe pe taleri unul, afară den oi 600 care s-au luat de la dorobanți și de la martalogi (soldați de frontieră), care acelea nu s-au plătit și cu acelea s-au plinit oi 5100”⁷³. Tot în anul 1695 s-au trimis seraschierului de la Baba vaci și oi cumpărate cu 430 de taleri⁷⁴ (o oaie costa în jur de 1 taler, iar o vacă aproximativ 4—5 taleri).

O obligație destul de însemnată a Țării Românești era „rînduiala boilor pentru Belgrad”. Atît conдика visteriei, cît și Anatefterul notează aproape în fiecare an această obligație. Numai în perioada celor zece ani

64 *Ibidem*, p. 51.

65 *Ibidem*, p. 132.

66 *Ibidem*, p. 292 și 321.

67 *Ibidem*, p. 352, 713 și 742.

68 *Ibidem*, p. 406-407.

69 *Ibidem*, p. 51 și 138.

70 *Ibidem*, p. 175.

71 *Ibidem*, p. 178.

72 *Ibidem*, p. 86.

73 *Ibidem*, p. 129.

74 *Ibidem*, p. 151.

cuprinși în condică (1694-1704), s-a trimis la Belgrad impresionantul număr de 6.560 de boi, din care numai în anul 1689, 3.067 de boi⁷⁵.

Pe lângă faptul că domnul Țării Românești trebuia să asigure o parte din carnea necesară cetăților respective, atunci cînd i se cerea, trebuia să dea și alte produse de origine animală, respectiv piei de vită, lînă etc.

Țara, dispunînd de însemnate resurse alimentare datorită condițiilor naturale deosebit de prielnice, era una din principalele furnizoare de asemenea produse în Imperiul otoman. Cea mai mare parte din alimentele destinate turcilor plecau direct la sublima Poartă, însă cantități însemnate mergea și-n alte regiuni ale imperiului, cetățile dunărene fiind cele mai apropiate. Obligația de a asigura produse alimentare turcilor era printre cele mai de seamă, dat fiind cantitățile ce trebuiau trimise, acestea îngreunînd și mai mult situația maselor populare, furnizoarele respectivelor bunuri.

Făcînd o privire de ansamblu asupra obligațiilor Țării Românești față de cetățile sud-dunărene, se poate constata că, chiar dacă au fost destul de multe și grele, acestea au fost întotdeauna îndeplinite, indiferent în ce situație se afla țara. Satisfăcînd la timp cererile turcilor, Constantin Brîncoveanu urmărea să nu dea prilej de nemulțumire acestora, ceea ce implicit ar fi avut urmări directe atît asupra domniei, cît și a țării.

Pe lângă obligațiile Țării Românești față de Imperiul otoman, datorate raportului de suveranitate, Constantin Brîncoveanu avea cu dregătorii turci și legături particulare, manifestate printr-o serie de daruri făcute acestora. Peșcheșurile pe care le dădeau erau făcute fie în mod regulat, fie cu ocazia unor împrejurări de moment din cele mai diferite schimbarea dregătorilor, venirea în țară a unor demnitari pentru aducerea de porunci, mergerea domnului muntean în imperiu ș.a.

Asupra darurilor făcute de Brîncoveanu dregătorilor turci nu ne propunem să insistăm mai mult*, deoarece acestea sînt în general cunoscute fiind cam la fel pentru majoritatea domnitorilor din țările române, ci vom evidenția un alt aspect al relațiilor domnului cu turcii sud dunăreni, și anume îl vom găsi pe acesta în ipostaza de primitor al unor daruri de la dregătorii otomani.

Evident acestea erau din punct de vedere valoric, mai mici decît cele pe care le făcea el, însă existența lor confirmă încă o dată bunele raporturi dintre domnul Țării Românești și dregătorii respectivi, ca și prestigiul de care se bucura Brîncoveanu.

În general, după cum menționează atît Condica visteriei, cît și Anatefterul, Constantin Brîncoveanu primea în dar cîte un cal vînat do-

⁷⁵ *Ibidem*, p. 35, 61, 118, 186, 209, 220, 317, 372, 399 și 427.

* Din Condica visteriei rezultă că Brîncoveanu a dat dregătorilor turci la care ne referim daruri a căror valoare se ridică la 66.392 de taleri.

brogan. Cele mai multe mențiuni privind darurile făcute lui Constantin Brîncoveanu se referă la pașa de la Nicopole, care trimitea domnului muntean în fiecare an câte „un cal dar după obicei”⁷⁶. Anatefterul menționează, de asemenea, trimiterea de către cadiul de la Nicopole, „mării sale lui Vodă un cal”, în timp ce Condica visteriei îl notează și pe nazarul de la Diu, „care au trimis la măriia sa vodă, darul”⁷⁷.

De fiecare dată cînd domnitorul primea acest dar, avea grijă să dea și el unul substanțial celui care i-l adusese, precum și să trimită celui de la care venea darul o însemnată sumă de bani, sau un plocon constînd în special din blănuri, postavuri, atlaze scumpe.

Acestea apar ca un schimb de daruri între domnitor și dregătorii respectivi, unele dintre ele devenind un „obicei”, după cum notează Condica visteriei.

În urma analizei datelor cuprinse în documente se desprind o serie de concluzii importante prin aceea că ele contribuie la formarea unei imagini mai complete privind politica economică a lui Constantin Brîncoveanu, punînd totodată în lumină un important aspect, cuprins de altfel în lucrarea de față, și anume, relațiile lui Constantin Brîncoveanu cu dregătorii otomani sud dunăreni.

Obligațiile Țării Românești față de turci, suportate de visterie, îngreunau, într-o măsură destul de importantă, situația materială a masei populare, producătoare de bunuri. Aceste obligații, fie ele în bani, ori în diferite alte produse, de cele mai multe ori nu erau determinate de dregătorii otomani de la Dunăre, ci făceau parte din obligațiile generale impuse țării de către Imperiul otoman, sau erau stabilite, în anumite împrejurări, prin porunci emise de la sublima Poartă. Cetățile turcești dunărene fiind la hotarul imperiului cu Țara Românească, datoriile față de acestea erau mai ușoare, privite mai ales prin prisma transportului produselor către ele.

Datorită obligațiilor la care trebuia să facă față țara, dezvoltarea economică a acesteia a fost mult frînată. Aceasta ar fi cunoscut un ritm superior, fără existența raporturilor impuse de turci față de ei. În același timp, cu prețul îndeplinirii acestor obligații, Țara Românească, precum și Moldova și-au putut păstra existența ca state de sine stătătoare, cu deplină autonomie internă, deoarece Imperiul otoman, în ciuda înfringerilor sale, a reușit să apere cele două țări române de tendințele acaparatoare ale puternicilor vecini.

Referitor la satisfacerea obligațiilor impuse Țării Românești de către turci, Brîncoveanu nu putea proceda altfel, datorită, în primul rînd, puterii ce o reprezentau aceștia, putere de care țara sa nu avea cum să se desprindă în contextul relațiilor internaționale ale timpului.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 388, 450, 549, 631 ; cf. *Anatefterul*, p. 24.

⁷⁷ Dinu C. Giurescu, *Anatefterul*, p. 245.

Îndeplinirea datoriilor față de turci și relațiile de prietenie cu aceștia denotă înțelepciunea politicii lui Brîncoveanu, poziția sa realistă față de problemele ce frământau politica sud estului Europei, ceea ce l-a făcut pe Nicolae Iorga să scrie că acesta era „prea chibzuit în toate faptele sale ca să grăbească ceasuț lucrurilor care vin cînd vreau ele, iar nu cînd vrem noi”.⁷⁸

EN CE QUI CONCERNE QUELQUES RELATIONS D'ENTRE CONSTANTIN
BRÎNCOVEANU ET LES EMPLOYANTS OTTOMANS DES FORTERESSES QUI
SE TROUVENT SUR LA RIVE DROITE DU DANUBE

— Résumé —

Dans cet article l'auteur présente quelques informations à propos de rapports qui existent entre la Valachie et les forteresses ottomans trouvers sur la rive droite du Danube pendant la regne de Constantin Brîncoveanu.

On présente les principales obligations que le pays les avait d'accomplir : en argent, en produits alimentaires, en matériaux de construction, en travail ainsi que leurs valeur. Aussi on met en evidence les bons rapports personnels du prince valaque avec quelques unsd'employants par la révélation de l'habitude de faire à quelques occasions un echange de cadeaux entre les deux parties.

L'article contribue à la formation d'une image plus complète sur la politique économique de Constantin Brîncoveanu et sur la façon d'accomplissement des obligations du pays par rapport au pouvoir suzerain.

---

⁷⁸ N. Iorga „Valoarea politică a lui Constantin Brîncoveanu”, *Conferința ținută la Ateneul român, Vălenii de Munte, 1914*, p. 27.